

BARVE TEGA DNE

Marjan Krušič

Mesec, velik krhelj dinje, pride čez hrib že opolnoči, napravi nagubano, svetlo cesto čez zaliv do mesta in prežene iz temnega zavetja navpičnih obalnih sten nekaj najbolj trmastih ribičev, ki vabijo s svojih zgaranih, zgrbančenih, sivih čolnov z bleščečimi lučmi kakršnekoli ribe v tisočkrat zakrpane mreže; šele zjutraj ga bo visoko sonce v razposajenem lovu napodilo za hrib in v morje na drugem koncu zaliva.

Mrak je mimo in *Ražica* se bo z veliko, v pajčevinaste sloje zloženo mrežo na krmi in s kačasto zvitimi vrvmi na premcu petnajst dni in noči zibala ob pomolu. Mogoče bodo čez dan po njenem drobovju zapopotale mehanikove klešče, da bi starko za nekaj dni rešile naduhe; mogoče se bodo tudi Dinkovi fantje naveličali prepevati vsak večer na železnih stolih pred kavarno ali med rožami na zidu ob hotelski terasi, ji sedli na bok in ji prav po tihem zapeli kakšno staro pesem, ki jo je nekoč zdavnaj vefer zabrenkal na njene vrvi in so jo ribiči slišali, ko jih je s polnim trupom lokard in mokrimi mrežami dremavo gugala proti domu.

Zdaj rib že dolgo noče biti, stare pesmi pa, ki jih pojejo Dinkovi fantje, jih tudi ne znajo več privabiti. Seveda je še nekaj drugih vzrokov, da ribe nočejo priti. Starci na pomolu in obali vedo zanje. Mladim je prav malo za ribe in raje posedajo in dremajo na mrežah ter čakajo na plače konec meseca: Italijani so preprosto prečesali in izpraznili morje; tudi zadruga ima vmes svoje prste, in še kaj. Tisti starci, ki le še s težavo predstavljajo svoja okostja ob krivih rožičevih palicah in jim kaplja z zagorelih nosov na bele in modre majice, pred drugimi sicer vztrajno stiskajo brezzobe, modrikaste ustnice ali pa pomembno pokašljujejo; z leskom mokrih očesnih jamic pod živahnimi poševnimi vekami, s pogledi, ki skrbno varujejo usedlino šestih, sedmih desetletij, pa se naskrivaj pogovarjajo o mnogih jalovih letih, ko so noč za nočjo jadrili in veslali in pozneje vozili z motorji od plitvine do plitvine, od otoka do otoka, od globine do globine in se vračali praznih mrež, tako žalostni, da je še od vetrovne pesmi v preperelem vrvju ostalo le škripanje, divji na Boga, na svoje balnice in otroke.

O tem molčijo starci. Molčijo o tokovih, ki v črnih nočeh kažejo v globinah ribam poti iz mrež; o vetrovih, ki kradejo in potem sejejo po morju človekov vonj in z njim opozarjajo ribe; o delfinih, ki vrtajo ribam ceste skozi mreže.

Molčijo tudi o zvezdi, ki se pokaže trikrat na leto izza Velikega voza in vabi sardele naravnost v mrežo, če si jo potegnil proti jugu: o mrtvaških zatišjih, ko te davi tema, ko ne ločiš morja od neba in ju tudi ribe ne ločijo, pa jih, ker so omamljene, z zvezdami vred posnameš s površja kot peno z mladega vina. Tudi o tem molčijo starci.

Plečati, pegasti sin nekdanjega kavarniškega zakupnika Kruna — ta hodi zdaj ob večerih pred kavarno le še na pol urice kartanja — kapitan Tonko ob vsem tem le kdaj pa kdaj pljune s pomola proti *Ražici* ter stopi mimo torpednega čolna, gucev in živžava kavarne po ozki ulici proti tovarni. Tam spet pljune. V nosu ga ščiplje vonj skuš, ki se kuhajo v velikih kotlih, skuš, ki so jih pripeljali ribiči s severa.

Na komuni, starem občinskem poslopju, od katerega vidiš daleč z morja samo stolp s kazalcema in živo rdečo pločevinasto vetrovno zastavico, s kamnite stopnice ob njegovem vznožju, na kateri posedajo ob večerih ribiči in gledajo turiste pred kavarno, pa se zdi pravi gradič, odbije ura eno. Počasi, gospodovalno: vsak udarec naj do konca izzveni skozi široko odprta okna v temo zadihanih spalnic, tja do vojašnice na planoti za tovarno in tja do Gospe od Gušarice, cerkve na drugem koncu mesta, do kopališča in novega majhnega hotela zraven cerkve.

Najbrž je samo dremal, sicer se ne bi zbudil že ob rahlem brenčanju urinih vozlov pred zvonjenjem. Dlani položi pod glavo in razširi komolca, gleda v temo, kjer naj bi bil strop, in zadržuje dih, da lahko zbrano posluša udarce. Marija na njegovi levi diha z udarci — počasi, globoko, vdano. Živko se v kotu prevali na drugo stran in že tretji udarec ga spet trdno uspava.

Po petem udarcu pogleda skozi okno, odprto na stežaj, med zvezde, kot da pričakuje med njimi kakšno novo. Za hip vidi, tiplje tišino, ki jo je pustilo za seboj bitje ure, a pod oknom vendarle tiho brni torpedni čoln kot vsako noč. Na pomolu pred njim premakne stražar zaspane noge, se ustavi, prasne z vžigalicó in utihne. Troje oken stran izkreha barba Ive v blazino nekaj s tobakom prepojene sluzi, zaškripa s posteljo, se med glasnim žuborenjem izprazni v vrč in spet zleze v posteljo. Pribrnijo tudi guci z ribiči, ki jih je pregnal mesec, in rahlo udarijo ob obalo: privežejo jih, zamrmrajo nekaj besed in se, mehko stopaje po gumijastih podplatih, porazgubijo. Ko bi bili kaj ujeli, bi zdaj ropotali z zabojčki. Tako pa jih noge nosijo po najbližji poti do postelj.

Počakal bo še, da odbije eno. Na Gušarici zmerom bije pet minut pozneje kot na komuni. Vedno — kot da gre za davni prepir med dvema starima otročjima stolpoma, kdo izmed njiju je starejši. On nima do teh stolpov nobenega odnosa. Merita čas, pet minut gor ali dol. Gušarica ima to prednost, da je cerkev, da je v nedeljo zjutraj ob

maši polna ljudi in vonja kadila in je na veliki šmaren od nje do mesta in nazaj procesija. Kamuna pa je zato v pristanišču, skorajda na začetku pomola. življenje se vse dni preliva okoli nje: sprehajališče, kavarna z mizami do srede nabrežja, z žično mrežo obdane palme, ob praznikih velika razstava, presedanje in molčanje ribičev na kamniti stopnici spodaj...

Pri Gušarici bije tiše, še bolj zategnjeno, oddaljeno, jokavo.

Dvigne se na komolce in vidi skozi okno beli, stopničasti cerkveni zid, ki ga mesec riše na senco hriba in borovega gozda na njem. Še više so trte, srebrno nakodrani vali vse do skal pod grebenom, ki pleza proti zvezdam. Prav spodaj vidi, ko je takole oprt na komolce, nekaj sežnje pred cerkvijo: miruje. Tudi pred hišo, za pomolom le prav boječe pljuska ob prevrnjene kamnite kocke.

Od zgoraj, z nekega dvorišča med hišami, ki plezajo pod strehami in med ozkimi uličicami v hrib nad pristaniščem, zapoje veselo, kakor da sanja o vreči koruznih zrn, petelin in zbudi znanca na drugem koncu mesta. Ko se jih oglasi še pet, si potožijo svoje težave kot protinasti starci v urah nespečnosti in neopazno drug za drugim spet zadremajo. Ob svitu jih najbrž budijo kokoši z brskanjem po ostankih včerajšnjih krompirjevih olupkov, saj sploh ne zapojejo več od sramu.

In to naj bi bili petelini? Pasje življenje. Moral bo domov, v Bosno, tja ob Vrbas: v podolgovato, s slamo krito hišo pod topoli in med ravnimi vrstami sliv, s kravo v nizkem toplem hlevu, s kruljenjem v svinjaku, klepetanjem kokoši v dišeči travi, košatim petelinom na hišnem pragu, z ravno, prašno cesto, ki jo do vasi stražijo z obeh strani v dvajset vrst postavljene kopice sena: v zakajeno kuhinjo, kjer kuha mati repo za prašiče: v čupo za hišo, kjer drgne oče zavite bakrene cevi in zelene trebušaste steklenice za žganje.

Hm, stari mu spet piše, da z materjo ne zmoreta več vsega sama. Seveda bo šel, naslednjo mesečino, ko bodo *Ražico* spet navezali, pojde. Pogledat. Za nekaj dni. Gor ne more več za zmeraj. Ker ima te vražje zaspane peteline tukaj pravzaprav rad. Prav tako radi spijo kot on. Zdajle bedijo in on z njimi. Zjutraj pa bo Marija hodila v kuhinji po prstih — in kokoši okoli petelinov po krempljih — da ne zdramijo moških. Vse dokler bo mesečina, dokler bosta *Ražico* dve vrvi priklepali na pomol. O mraku se bodo ribiči spet vračali, ko bo mesec zjutraj na vzhodu blede pred soncem, ko bodo petelini šele začeli preganjati razmršene, naveličane kokoši.

Na veliki ladji, ki navsezgodaj odpelje v Split, začenjajo pridušeno bobneči sunki pare čistiti dimnik. Zjutraj bo pristanišče polno drobnih

črnih saj: ljudje bodo zajemali z vrči morje in oplakovali čolne, jadrnice, guce.

Še malo zadremlje, potem se bo splazila iz postelje Marija, odšla bo v kuhinjo in tiho pripravljala zajtrk za Živka, tiho, kot da jo je za mizo v kuhinji spet premagal spanec. Čez nekaj časa, okoli treh bo prišla v snopu luči, se nagnila nad Živka, ga narahlo stresla za rame in skupaj se bosta neslišno zmotala iz sobe, da ga ne bi prebudila. Potem bo pospremila sina do ladje, se vrnila domov in obvisela na oknu, dokler ne bo ladja zavila za rt. Takrat bo kot vsak dan, kot da se ni nič zgodilo, začela pospravljati po kuhinji. Kot doslej že sedem let.

Kaj? Že sedem let? Pravzaprav osmo.

V okenski šipi prihaja zdaj svetloba razen od zvezd še od spodaj. Na veliki ladji so prižgali luči in nekaj pristaniških delavcev že premetava kartonske škatle z ribjimi konzervami — skoraj vse, kar s te strani otoka pošiljajo na kopno. Zabrne tudi motor ladijskega žerjava. Ladja je imela zvečer zamudo in niso utegnili vsega naložiti.

To bo zbudilo ženo!

Marija brene s sebe rjuho in obleži kot poprej: zravnana, z lasmi po vsej blazini, z očmi, ki so prišle iz razkošno osvetljenih sanj in se morajo navaditi na temo, na nekaj zvezd v okviru okna. A saj se ne budi samo, kadar se ponoči takole vrine v sen nepričakovan ropot, šum. To ji je ostalo še od takrat, ko sta imela pekarno. Še zdaj spi z budilko v sebi: vstani, zakuri v peči, pogrej vodo, presej moko, namoči kvas, zbudi Steva!

Ker to ni nespečnost, ampak navada petih let, si zaradi tega ne beli glave. Tudi s kakimi praški ne poskuša, čeprav nista v pekarni že tretje leto. Zbuja se ob dveh, vdano odpre oči, se spomni, da so vrata njune pekarnе zabita z deskami navzgor in počez, prisluhne Stevovemu noslajočemu dihanju, zapre oči in počaka, da jo tema in utrujenost prejšnjega dne spet zazibata v daljavo. Tako, kadar ima čas spati, dokler točaj okoli šestih ne zaropota s stoli pred kavarno in ne začnejo ženske vrečče hoditi od ribarnice do pekarnе v pristanišču in domov.

Danes bo morala vstati, čeprav čuti v kosteh sladko otopelost in ji roki tuje ležita ob telesu. Vstala bo in skuhala Živku zajtrk. Spet. Vsako leto enako. Spremila ga bo do ladje in se ščemenju slane vode v očesnih koticah uprla s poljubom na sinovo čelo in s kratkim pozdravom.

Na blazini, na svojih laseh začuti Stevov komolec. Široka pleča ima ta skodrani, črnolasi, zagoreli, visoki Stevo! Če da dlani takole pod glavo in razširi komolce, ga čuti ob sebi kot pomol, ki zaustavlja visok val. A če leži takole, pomeni tudi, da ne spi.

»So te zbudili z ladje?«

Ne pogleda , temveč nekam skozi okno, mogoče niti ne skozi okno, ampak skozi steno.

»Najbrž sem se že naspal.«

Naspal se je na morju, ker ni bilo rib.

Odgrne rjuho, vstane, otipa na mizi cigarete in vžigalice, stopi okoli postelje k oknu, prižge in se nasloni na okensko polico. Nekaj časa živi samo roka, ki potuje z žarečo kapljico med prsti k ustom in navzdol.

»Kmalu bo osem let, kaj?«

Misli pa na tri leta, odkar ni več v svoji pekarni.

»Kmalu.« In prav nič čudno se ji ne zdi, ko pomisli, da nikoli ne proslavljata poročnega dne; vsaj z vinom in besedami ne.

Žerjavica med prsti gre k ustom, zažari kot od meha razpihan ogel in v dolgem loku zleti navzdol. Stevo vidi še šop razpršenih iskrice na tlaku, nato se vrne v posteljo.

Osem let.

Deset let, kar je odšel z doma. Dve leti v kasarni nad mestom. Cel otok po dolgem in počez z ožuljenima nogama v premajhnih kvedrovcih, s telečnjakom na hrbtu in mitraljezom na rami. Nekaj prostih popoldnevov, nedelj in praznikov, dopust z dolgo vožnjo do doma in nazaj. Potem se ni več vrnil ob Vrbas, poročila sta se, pekla kruh, vsake šolske počitnice pričakovala Živka in ga čez dva meseca, danes, pošiljala nazaj v Split, k očetu. In njega, Steva, tu naskrivaj imenujejo Cigo, ker je črn koštrun in rad pripoveduje o črnem podivjanem konju, ki ga je srečal nekoč v mladosti, nekje tam gori. Kamor bo šel le še pogledat stara dva. In nič drugega. Ker se bo vrnil sem. Od koderkoli. Lovil bo ribe kot že dve leti. Na *Ražici* ali na kaki drugi ladji, če bo ta shirala. Ob bogatih in jalovih letih, ob zvezdnatih in oblačnih mrakih, na morju, kakršno že bo.

Telo trzne kot pred zamahom z vesli. Dlaní in prsti oklepajo njihov stari, prožni les. Za čolnom drsi mreža, v širokem loku sledi obzorju, kjer segajo zvezde k črni ploskvi, do ladje, ki sveti z eno samo medlo rdečo lučjo vrh jambora. Prsti pograbijo mrežo kot kavljí na vozlastih mišicah in jo vlečejo navzgor, da z nje dežuje morje. Vlečejo kot obsedeni, ker je mreža za vse, prek vseh. Vonjajo travo in sol in potopljene zvezde v globini in sol in veter in znojna telesa v noči.

Ko spet zabrnijo urini vzvodi, že sedi v postelji. Torej ni več zaspala! Mirno bo obležal, dokler ne odbije tri. Šteje razvlečene udarce, zdijo se mu počeni. Usta so suha in razpokane ustnice ščemijo. Postelja

pa je še vedno topla kot krušna peč zjutraj, ko si pogasil žerjavico — preden se greš hladit na prag pred hišo, kjer vsako jutro čaka beli, tihi pes na hrustavo skorjico svežega kruha.

Vzdihne in vstane skupaj z Marijo. Oblačita se. Živko razteguje na žimnici na tleh vse štiri od sebe in diha v blazino, ki si jo je bil poveznil na glavo. Marija jo sname, položi na tla in gre v kuhinjo. Tam stojita nekaj časa s priprtimi očmi, da se navadita na svetlobo.

Mariji ni prav, da je vstal tudi Stevo. Svoj ustaljeni materinski obred slovesa bi rada opravila sama.

»Si žejen?«

V nočeh, ko suha vročina suši grlo in se prepoteno telo lepi na rjuho in curljajo z las po vratu drobne kapljice, Stevo večkrat stopi v kuhinjo in poloka polno zajemalko vode. A ta noč je sveža, njena mehka dlan sama zapira veke. Zato tiho sede za mizo in opazuje Marijo, kako neslišno prestavlja lonce in krožnike od sinočnje večerje.

»Ne maram, da gre mali odtod!«

Glas prihaja iz polnih pljuč kot vzdih in sam se ga prestraši — tujca v noči — čeprav govori tisto, kar hoče povedati. Že od včeraj, predvčerajšnjim. Kdo ve od kdaj.

Marija stoji s ponvo v roki ob prižganem plinskem gorilniku: otrplo gleda v steno. — Stevo je povedal svoje. Moral je povedati, sicer ne bi! Nikoli ne razmišlja o teh dveh fantih, ki ne moreta drug brez drugega. Če bi razmišljala, ne bi razumela. Ve pa. Kadar Živko odide k očetu, vidi, kako hodi Stevo z rahlo na rame nagnjeno glavo in našobljenimi ustnicami. Vidi tudi Živka, kako odhaja. Roke ji ob slovesu ne da, ker stiska pesti, da ne bi iz oči kaj priteklo. Ko je bil majhen, osemleten suhec, sta bili ti pesti drobni grči, zdaj sta že dva zategnjena peterna vozla.

»Naj ostane tu! Dobro mu je.«

Tako, tako, odločno! Zahtevaj, če ne gre samo od sebe, če sploh ne gre, če ne more biti tako, kot bi ti hotel, kot bi rada Marija!

»Stevo, prosim!«

Skozi slap svetlih razmršenih las diha vanj in mu do bolečine zagreba prste v ramo.

Stevo popusti. Pred očetom, ki hoče tako, pred sodiščem, ki je tako zapisalo, pred seboj in Marijo, ki hočeta nasprotno. Pred Živkom, ki še sanja o trnkah in velikih ribah in še ne ve ničesar o širokih, silovitih tokovih na odprtem morju, o tokovih, ki se križajo v vrtimeh in penastih pljuskih kot krila zmedenih galebov in se jim ne moreš izogniti, moraš čeznje. Prej ali slej.

Stevo vstane, odrine ženo, zajame vodo in pije z dolgimi prisiljenimi požirki, da vidi v krožnem ogledalu zajemalke loka štrlečih obrvi in temo zenic v belih krogih oči, dokler ne čuti spremenjenega, milnatega okusa tekočine. Ostanek pljuskne z obrvmi in očmi vred skozi okno na obrežje.

»Zbudi malega.« pravi in vrže zajemalko v pločevinast vrč, da brizgne voda visoko po steni.

Marija stopi v sobo in zapre za seboj vrata.

Mogoče bo zaprla tudi okno, pomisli Stevo, da se ne bi dotaknil sina noben hrup, da bi ga pripeljala iz sna le njena roka. Po hrbtu mu gomazijo mravljinci. Dobro, ljubosumen je nanjo, torej mu je ta fant zlezel v kosti!

Stopi k oknu in gleda redke postave, ki dve nadstropji niže z upognjenimi vratovi in pretegnjenimi rokami že vlečejo prtljago mimo belega kolobarja svetilke na torpednem čolnu in stražarja ob njem v mesečevo senco valobrana ter naprej do mnogih luči na ladji in vanjo.

Mudi se jim odtod, kdo ve čemu. Čeprav se ladji še ne mudi in čeprav je tole v modrikasti predjutrani mesečini okopano mesto najlepše na svetu... Kulise visokih grebenov za njim; pravi kot tlakovanega, z osmimi starimi palmami obrobjenega nabrežja; pristanišče, preozko za gnečo trebušastih ladij in čolnov; razmajane visoke hiše ob morju; poskočne strehe v bregu; dolgouhi, molčeči, prijazni osli; ponosno šepetanje starcev; grudaste mišice moških, odrezavo vpitje žensk, smeh in jok otrok, ki bodo kmalu po vrsti odgrnili rjuhe in kot vsako jutro pozdravili mesto z zaspanim mežikanjem. Zagotovo — najlepše daleč naokrog!

Špranje pri povešenih vratih spalnice maličijo polglasen prepir v oddaljen spopad dveh vročih vetrov zunaj na morju. Mlajši, renčeči veter je močnejši. Zaleti se v vrata, jih sunkoma odpre, da udari kljuka ob steno in za nekaj sto praškov ometa poveča luknjo v zidu.

»Rekel sem, da ne grem danes! Stevo, povej ji, da grem jutri!«

Živko stoji v belih, prilagajočih se spodnjih hlačah med podboji in hrešči s šestnajstletnimi glasilkami.

»Ne mežikaj kot svetilnik, mat! Ti ni prav, če grem šele jutri? Stevo, ženska ima nekaj proti temu, da danes še ostanem.«

Medtem ko tako rentachi svojo *mat* in *žensko*, maha s porjavelim telesom, rokama in glavo, kot da hoče z njimi iz ihte raztreščiti podboje.

Smešno je slok — pomisli Stevo, pod rebri pa se mu nekaj sladko premakne. Smešno visok, z dolgimi vijugami nog, rok in brade brez dlak. Smešno je mlad s tako lepim obrazom.

»Oče te bo čakal. Rekel bo, da sva te midva zadržala!« vpije Marija skozi luknje med belimi zobmi.

»Ti me seveda ne bi rada zadržala?! Brez skrbi, da bom šel, samo ne danes.«

»Tako se obleci in izgini!«

»Tiho, mat! Hlače in srajco sem sinoči skril. Ne boš našla.«

Stevo pa zadovoljno sloni s komolcema na mizi, z dlanmi podpira ostre dlake na bradi in s kazalcema bobna po nosu.

»Preklete, pokvarjeno seme! Sploh ne misliš, da bo tvoj stari takoj zdrvel na sodišče in nagnal nad naju celo vojsko.«

Živko se s pestjo upre ob podboj, nekaj trenutkov lovi materine besede v kotanji pod svetlimi lasmi, potegne redke obrvi skupaj, si piline pod nos, kakor da preganja muho, in pove, da komaj ujameta Marija v sobi in Stevo v kuhinji vsak na eno uho:

»Moj stari nima časa. Stari se ženi.«

Tretjič! — kane Stevu od nekod.

»Moj bog,« zastoka Marija in se oprime postelje. Srce z napako v zaklopki pa jo prebode. Znotraj pod lopatico in spodaj pod dojko. Tisto srce, zaradi katerega sme imeti samo tega čudnega, osornega fanta.

Zato je bil torej dva meseca kot razjarjen puran! — se spomni Stevo.

Marija obstane zdaj pri Živku, kakor da se hoče nasloniti nanj.

»Zakaj nisi prej povedal?«

»Kaj bi te gnjavil. To je moja stvar,« reče Živko kot gospodar, ki se mu je v noči zgubila čreda črnih ovc.

»Obljubil je, da bo pisal, pa ni. Mogoče bo danes kaj prišlo z ladjo, okej?«

Marija je zadnje dni prala — v kotu pod oknom še vedno čaka velik pločevinast vrč namočenih rjuh — in je menila, da se Živku mudi k fantom, ko je že nekaj dni izginjal po stopnicah samo s pol večerje v želodec. Stevo — je bil na morju. Zdaj drug drugemu vrtata s pogledom skozi čelo, a tam zadaj jih vse preseneti neurje v morju.

»Rekel sem mu, da je to njegova zadnja priložnost. Napisal sem mu,« govori Živko v sobo in se ne premakne s praga. Potem udari s pestjo po vratih, da se strese kuhinjska omara.

»Bemti srce, da je res!«

Na ladji zarohnijo stroji, pripravljeni pognati velike bate, po katerih se cedi sveže, umazano zeleno olje, dolgo os od sredine trupa do krme in velik štirilisten, z rjavo umazanijo preplepljen vijak.

Tretjič, se spomni Marija in vedno manj razume, kako je Kostu uspelo izvrtati na sodišču, da so ji vzeli Živka in ga dali njemu. In to

potem, ko je sam presedel leto dni v zaporu in so mu v vojski vzeli čin. Dali so mu ga s pridržkom, da sme vsake počitnice preživeti pri materi. Kadar se odtelej vrača k očetu, ji je, kakor da ji ga zmeraj znova jemlje. Kakor da ga mora vedno znova roditi, a ji vedno spet umre.

Stevo brčne stol izpod sebe, plane k Živku, ga s šapo pograbi za grivo in ga vleče po kuhinji.

»Aj, aj, žival kosmata! Pusti me!« vpije Živko in se glasno smeje skozi stisnjene zobe.

Podita se okoli mize, prevračata kozarce na njej in stole okoli nje, da cingljajo krožniki in skodelice v omari in se mora Marija skriti v sobo, odkoder škili z očesom in v smeh raztegnjenim kotičkom ustnic. Bedasta fanta, vse bosta polomila!

Stari tramovi pod kuhinjskim podom se spomnijo še nekaj pozabljene prožnosti in bodo zdaj zdaj poščegetali po hrastovih podplatih tudi mizo.

»Bedaka, nehajta,« žuga Marija izza vrat. »Pod se bo vdrl kot pri teti Andže.«

Pri teti Andže se je prejšnji teden vdrl pod: kar sam od sebe, ko ni bilo nikogar doma. Vsa ropotija je bila potem nekaj dni na ogled radovednim babnicam in otrokom iz celega mesta. A zdaj ni mislila na pod, temveč na kup črvivih desk, v katere bi se spremenili omara, mize in stoli, s škaфом mokrih belih rjuh povrh in črepinjami krožnikov v kuhinji barbe Boža spodaj. Šjore bi se komaj dohajale z jeziki, da bi opisale to neumnost, otročaji bi kopali za polomljenimi zakladi, don Dušan pa bi z rokama na trebuhu obstal doli na obali, gledal oblak prahu, kako se vali iz kuhinje barbe Boža, in pošiljal Steva, Živka in njo k vražji materi.

»Bemti zakrištijo, si znorel ob tej uri, Stevo!«

To je barba Ive.

»Saj je že dan, barba Ive. Vstani, da zlasava tega cepca!« vpije Stevo.

Ive še nekaj časa ropota na svojem oknu, potem se obupan umakne v sobo, se spet odtoči v poln, smrdljiv vrč in poišče pipo.

»Res je že dan,« si pove glasno in puhne medeno dišeči oblaček čez zaliv, ki ima v jutranjem mraku motno sivo barvo njegovih starih oči, in proti hribu, kjer *tramuntana* nagiba rožičeva drevesa nad cerkev. Ta jutra ga božajo po naborkih čela in upadli koži vratu s spomini na kdo ve koliko utrujenih vrnitev z lova, ko z zadnjimi močmi navežeš ladjo, zmečeš zabojčke na zapuščeno obrežje, zlezeš po tistih štiriindvajsetih strmih, upognjenih stopnicah do prvega nadstropja, se ne-

kajkrat spotakneš ob otrocih, ki leže križem po tleh na žimnicah, in se zvrneš v posteljo k svoji topli stari.

Z raskavo roko pogladi prazno, hladno blazino zraven svoje in zmigne z uhlji, da bi zbežal iz spomina otroško dihanje. Zmoti ga le tiha ura, ki odpočiva izmučena kazalca.

Stevo spusti malega in obema se še nekaj časa pijano vrtijo pred očmi omara, vrč z vodo, škaf s perilom, miza, stoli. Marija pride iz sobe z glavnikom v roki in miži pred ogledalcem na žebličku v zidu, ko razčesuje zavozlane lase. Živko natakne zbledelo oranžno majico in modre kratke hlače.

Stroji na ladji poženejo os, nekdo jih poskuša prekričati, vrvi pljuskejo v vodo, morje zavre okoli vijaka: ladja bo odšla za mesecem, po njegovi cesti na drugo stran zaliva.

»Marija, speci nama paprik. Daj kruha. Živko, natoči vina in vode.« ukazuje Stevo in medtem že brska po umazani, zdelani malhi, vlači na dan trnke, najlon na motovilih, konce presušenih rib — pol meseca stare ostanke vab, ki niti ne smrdijo več, oster nož s širokim, dolgim rezilom, luskinasto cunjko za brisanje rok, prašno od rjavo presušene ribje krvi.

»Odmotaj to.« vrže Živku motovilo s kepo zavozlane vrvico.

V kuhinji zadiši po vročem olivnem olju in hipec zatem zacvrčijo v njem mokre paprike. Živko lačno vleče soparo skozi široki nosnici, med ustnicama stiska vrvico, prsti mu plešejo med zankami, nohti otipavajo in razmotavajo nemogoče vozle.

»Nalij vina.« sikne Stevo ter z zobmi in prsti zadrigne vozel na velikem jekleno modrem trnku.

»Tega mi je dal barba Mike. Pošilja mu jih brat iz San Pedra. Mike se prenareja, da jih še zmerom potrebuje, reva stara, a že da kakšnega od sebe.«

Še en vozel in trnek zaniha na debelem najlonu. Prime ga med palec in kazalec, vzame z omare pilico za nohte in z ostre konice leti na beli prt črn prah jekla.

»S tegale mi ne uideš, ljubica.« mrmraje zapoje in zadovoljno kihne.

»Daj mi toplo srajco, žena.« pili naprej.

»Opravljeno, tata.« položi fant motovilo s tenko, lepo navito vrvico in dvema majčkenima trnkoma na mizo in čaka ukazov.

Tata mu pravi, pri njem pa noče ostati, baraba!

»Jej.« ukaže Stevo.

»Na, preobleci srajco! Še ledvice si prehladiš, na Ražici spiš gotovo zunaj na mrežah.« se jezi Marija in postavi ponev z zlato zarumeneli paprikami pred Živka.

»Stevo, jej, dokler je toplo.«

»Nimam časa.«

Res ga nima, saj zavezuje še drugi veliki trnek.

Živko gleda velikansko veščo, kako se zaletava v svetilko pod stropom, z mastnimi prsti pa tlači v usta celo papriko.

»Boš preoblekel srajco?«

»Daj mi mir, bôga ti milega!« Z nohtom preizkusi konico trnka, položi vse skupaj na mizo, potegne srajco čez modro majico in zagorela pleča in obleče flanelasto. Potem na dušek izprazni velik kozarec sladkega, rumenega vina.

»Nalij vina v steklenico.« še ukaže. »Prinesi nekaj slanah rib. Štiri.«

»Jej, Stevo.«

»Nisem lačen.«

Zato pa mu oči že vročično sijejo in prsti zadrgetajo ob dotiku s trnkom.

»Kaj gledaš! Naredi! Veselo!«

Marija zmaje z glavo kot vedno, kadar Steva takole popade, naliže vina in vode, vzame žepno svetilko in gre v klet po slane ribe.

»Odreži kruha, mali. Zloži stvari v vrečo, Greva.«

»Slane ribe.« reče Živko.

»Vseeno, Drugič, Greva.«

Marija stoji vrh stopnic v prvem nadstropju z ribami na krožniku, ko gresta mimo. Stevo zamahne po njeni zadnjici in oba fanta se zarežita z belimi zobmi.

»Neki šinjorini v kratkih hlačkah sem obljubil veliko školjko na omari. Daj ji, če pride.«

Štiri noge veselo ropotajo navzdol.

»H kapitanu Tonku stopi povedat, da sem vzel čoln!« še zavpijejo široka usta navzgor, preden neusmiljeno treščijo hišna vrata. Marija obstane s pogledom na podolgastih lističih nasoljenih rib.

Oba fanta pa skačeta v mehkih japonkah po kamnitih stopnicah, ki pojejo pod petami. Enemu se pri dvaintridesetih lasje ob uhljih že barvajo belo, drugemu pa poganjajo po obrazu mehke, svetle dlake.

Za strehami in za visokim Humom rumeni nebo. Morje je še tuje sivo. Čolni in ladje se v spanju čohljajo z boki.

Stražar pred torpednim čolnom drema na hladni gobi odrgnjenega železnega veza. Pred trafiko, kjer napravi obala oster ovinek, zlije zgodnja šjora Kate v morje tekočino iz velikega vrča, ki ga je ponoči napolnila družina. Baretko barbe Pjera izgine za obrežjem v čoln in roki postavita zabojček z nekaj troglji in salpami na kopno. Odnese jih

bo v ribarnico in počakal, da se ženske stepejo zanje, medtem pa bo njegov sin pred komuno razprostrl mrežo, da jo posuši na prvem soncu.

Stražar prestrašeno prhne in malo ne udari s petama, ko drsata mimo. Stevo skoči na Ražico in iz nje na čoln, privezan na drugi strani. Privesla k pomolu, poblisne navzgor, kjer visi na oknu Marija, sleče srajco in lovi stvari, ki mu jih meče Živko.

Malha je tu, lesen zabojček s steklenim dnom, vrečasta mreža na železnem obroču in palici tudi.

Živko s skokom zaguga čoln in začne pospravljati stvari pod premec. Stevo vesla z dolgimi, sunkovitimi, tihimi zamahi. Konec pomola napravi dva počasna kroga, da si ogleda vetrovno zastavico vrh komune in razmisli, kam se bo obrnil veter čez dan, ter zareže vodo proti Stupišču, skrajnemu vzhodnemu rtu zaliva. Od zunaj pride nekaj dolgih, gričastih valov, ki jih je pognala od daleč velika tovarnjača. Naprej drsita mirno, hitro. Živko se zlekne na dno, položi glavo na umazano bisago, morje mu na zatišnih valih priziba sanje.

Moral bi vzeti Šargo guc! — pomisli Stevo. V tisti stari, trhli, okrogli lupini, v kateri veslaš stoje, nihaš s telesom nazaj in naprej, je sreča. Vražja sreča. Če bi hotel položiti vse ribe, ki jih je Šargo ujel s tistega čolna, drugo zraven druge, bi bil pomol premajhen. Zagotovo bi napolnil še prostor do komune. V šestdesetih letih, kolikor je bil na morju. Če pa bi Stevo dodal svoje, bi jih bilo še za nekaj metrov nabrežja več.

Nobena sreča. Šargo zna. Odprl je oči in ušesa morju in se učil od njega šestdeset let; učil se je tudi, kako ga pretentaš, ne oslepariš — kako mu dopoveš, da nekatere reči od njega potrebuješ. A saj mu potem počasi daješ vse: tokove sokov svojega telesa, valujočo moč svojega mesa, veselo barvo svojega pogleda, sledi vetrov s svojega obraza, temne, zamolkle glasove z ustnic.

Potem se je pregrešil zoper vse ribiške skrivnosti in naučil še njega. Še poprej pa mu je dal hčer. Kdo bi vedel, mogoče samo zato, da bi ostala skrivnost lova v družini, da bi Stevo iztrgal morju, kar je Šargu preveč ugrabilo. Šargo je nabrit star dedec!

Zahodni rt, ki mu zaradi skale, podobne ptičji peruti, pravijo Kokot, že rdi v soncu. Hiše nad pomolom so še sence pod rjavimi kopami streh. Na bregu, nad vsemi, na ravnici pred strmino hriba se vleče med rožiči in bori rdeča streha kasarne.

Presneto vroče bo. Kmalu bodo škržatom ponorela krilca. Scvrla se bosta. Koža bo zvečer skorja preveč zapečenega hruha. A na tem otoku sredi morja je dosti takih dni. Nič čudnega ni, če je spoznal Šarga prav ob takem.

Sivo zelene vojaške cunje je bil odorgel na pošvedrane čevlje, stegnil kosmate, bele noge v morje in opazil starca, kako v najhujši pripeki vneto polni špranje guca s katranom. Katran je topil v veliki konzervni škatli na žerjavici — v senci zidu zapuščene hiše. Zajemal ga je z manjšo konzervno škatlo, koracal čez razbeljeno kamenje do čolna in ga zalival s črno smolo, kakor da ima pred seboj lonček z rožicami. Tako je mencial od čolna do zidu in nazaj, da je Stevo medtem že podremal na velikih kamnih in se zdramil, ko se mu je senca čolna splazila na preznojeni vrat in ga ohladila. Potegnil je noge iz vode in se že hotel obleči, a mu je starec pomežiknil in namignil s črno premazanim kazalcem. Stevo se je uprl v visoki premec in porival, stari pa je kot veverica skakal od premca do krme in podlagal težke ploščate trame.

»Kako ti je ime, vojak?« je vprašal, ko se je guc zazibal v vodi, pripet na sidro in železni kavelj v hišnem zidu.

»Stevo.«

»Iz?«

»Bosne.«

»Čigan!« je pribil stari.

Nato je z velikanskim, zarjavelim ključem odklenil vrata nekdanje spodnje kuhinje, nad katero sta sicer zdaj manjkala stropa dveh nadstropij in streha, zato pa se je v razpokah med zidnimi kamni sončila trava. Tja noter sta znosila ropotijo.

»Meni pravijo Šargo,« je povedal, zaklenil vrata in stlačil ključ v žep. »Obleci se, greva.«

»V kasarno moram,« se je spomnil Stevo.

»Tudi v kasarno boš šel. Najprej greva k meni. Si že jedel úgorja?«

»Nisem.«

Jedel je sardele, kadar so bile, tu in tam ovčje rebro v krompirjevi omaki, precej fižola in mesnih konzerv. v enem letu se je napadil celo na brozgasto juho iz paradižnika in buč, z velikimi, na pol kuhanimi listi čebule — juhi so v mestu pravili božja milost — vse iz vojaškega kotla in obtolčene menažke.

Šel je za oguljenima sandaloma, nogama v prekratkih, mahedravih, obledelih hlačah, za neznatnim, nagrbljenim hrbtom v umazani beli majici, naprej in nazaj nihajočo, redkolaso, belo glavo na nagubanem tankem vratu, za velikima, širlečima uhljema po stopnicah in ulicah, tesnih od srečanja hiš, otrok in žensk z vrči vode na glavah in gugalnicami širokih bokov. Zavila sta skozi cvileča vrata na dvorišče za kamnitim zidom.

Tam je bila Marija. Dolgi, svetli, na tilniku speti lasje, noge v plutovinastih sandalah, roke v starem umivalniku s pregnetenimi otrobi. Velike, srepe, modre oči.

»Umij se in pripravi vojaku ugorja!« je ukazal stari.

»Kokoši so lačne,« je pribila.

»Kokoši bodo počakale. Najprej daj jesti vojaku!«

Ko bi Šargo ne bil zaprl vrat, bi jo Stevo ucorl in se ne bi nikoli več prikazal. Tako pa se mu je zdelo, da mora nekaj ziniti, vsaj dober dan.

»Oprostite ... žena vódnika Tobiča, a ne?«

Kramp! Kot bi bil rekel — glej jo, tičko!

»Nobenega vódnika Tobiča ne poznam!«

Glavo bi mu odščipnila, ko bi mogla!

Pograbila je pomivalnik z otrobi in treščila z vrati.

Šargo mu je od spodaj potrkal s prstom po rami.

»Pusti žensko pri miru, vojak. Njenega vódnika ni več.«

»Vem, da ga ni, ampak bil je tudi moj vódnik in sem mislil ...«

»Denke niht, špringe — ne misli, skoči — je zaspil kapitan, ko so nam v prvi vojni trideset milj od obale potopili rušilec.«

Ej, Šargo, ko se ne bi zlagal, bi bil že zdavnaj odebelil nekaj požrešnih rib. Stevo se je začel zabavati. Ko se je vrnila Marija in prišla v spodnjo kuhinjo po oglje za žerjavico, sta moža tam že veselo ženketala s kozarci.

»O Kosti pa nikar več ne govori v tej hiši. Odgriznila ti bo nos«, je stari zažlobudral Stevu na uho in temu se je zdelo, da sta velika uhlja v opozorilo namignila na Marijo.

V kotu na dvorišču je s starim časopisom razpihala žerjavico v železni pečici na visokih nogah, jo razkopala, namestila sajaste različne in nanje velike, bele kolobarje v črno kožo oblečene ribe. Kadar se je opekla, sta se moža v kuhinji hahljala njenim ženskim kletvicam. Potem je malomarno porinila pred Steva ploščat krožnik z vročimi, sončnimi, rumeno zapečenimi kosi ribe in odšla. Šargo pa je zarezal v velik, bel hlebec.

»Jaz sem drugače pek.« je zinił Stevo.

Stari ga je potrepal z noževim ročajem po roki:

»Pek in cigan.« In čez čas, z nožem globoko v kruhu: »Kosta pa se mi je najprej zdel kot kapitan daljne plovbe. Prase!«

(Se nadaljuje)

BARVE TEGA DNE

(Konec)

Marjan Krušič

V mestu je takrat zaropotalo kot ob potresu. Fante so dohiteli z remorkerjem zjutraj, sredi morja, ko se je že začelo daniti. Spravili so jih na ladjo, oba čolna pa privezali zadaj. Fantje so bili zmedeni in so gledali na morje, ker so se na pomolu v gručah zbirali znanci in ugibali, kako so jih ujeli. Izmišljali so si različne zgodbe, ženske so vile roke nad starši, ki so jih pobalini hoteli zamenjati za sonce drugih dežel, vsi so glasno zabavljali in se jim smejali, očetje in matere pa so tičali doma.

V redu, spodletelo jim je. Veliko so jih privlekli nazaj, ko so že videli gole hribe v meglici na drugi strani morja. Lovili so jih, ker so vedeli, da uhajajo, kadar je le morje dobolj nemirno in pobezne tema črni klobuk na robove otoka in morja. Odhajali so s strme obale in z vinorodne planote vrh otoka, kjer je bilo življenje krožni tok znoja in nedeljskih pripovedovanj o daljni deželi, v katero so zašli predniki že pred petdesetimi, šestdesetimi leti. Tisti, ki so se vračali motnih oči in razprodanih teles, so molčali in niso poskušali ustaviti reke, ki se je zlivala čez morje. Dekleta so odhajala potem. Ostajali so starci in otroci.

Ampak tile fantje so na sodišču trdili, da jih je izdal vodnik Kosta Tobić. Kosta se seveda ni branil. Zarečih lic jim je žugal in vopil, da so se požvižgali na domovino, da so garjave ovce. Večkrat se je celo krepko udaril s pestjo po gumbih na suknjiču, da mu je zapiskala sapa, in pojasnil, da je storil samo svojo dolžnost. Zvedel je, da fantje brusijo pete, in je seveda povedal. Stvar bi ostala na dostojni višini, ko se ne bi doignil pritlikavi Niko, sin barbe Maria, in ga vprašal, kdaj, natanko ob kateri uri je opravil 'samo svojo dolžnost'. Kosta je opletal, sodnik pa je prebral iz poročila, da je ta in ta prijavil namen pobega teh in teh čez državno mejo tega in tega dne, natanko ob drugi uri zjutraj. Niko je raztegnil usta v prijazni nasmeh, kakor da bi povedal dobro šalo.

»Slabo si računal, Kosta. Hotel si privezati dva osla na eno vrv, pa se je utrgala. Kje imaš denar, pasji sin?!«

Sodniki so nategnili ušesa, fantje so se muzali, Kosta pa se je majal.

»Kakšen denar?« je vprašal sodnik.

»Oh, denar, ki ga je potreboval, da si zamaši gobec,« se je še naprej prijazno režal Niko. »Če smo natančni, je treba povedati, da je vedel že štiri dni prej. Kajne, Kosta, ravno štiri dni prej si izvohal? No, vidite, in bistri fant si je rekel: tule mi lahko kaj kane v žep. Prisezem,

da smo se praznje spotili, preden smo vrgli v njegovo malho dve sto jurjev.«

»Dvesto tisoč?«

»Fant ima pač globoke žepe. Ja, ampak računal je še naprej. Poberem cenenk, si je rekel, počakam, da bodo fantje na varnem — saj so vsi dobri fantje in so mi lepo krajšali večere ob biljaržu v kavarni — počakam, da jim ostane samo še nekaj zamahov z vesli, pa skočim povedat. Lep bom kot rožica in za denar ne bo nihče vedel. Lahko začneš preklinjati, Kosta.«

Preiskava je bila hitro pri kraju, nato so šli vsi sedet. Kosti so poprhu vzeli še čin in ga vrgli iz službe.

Marija se je potem dolgo skrivala s svojo sramoto pri sedemletnem Živku. Šargo je molčal kot riba in ostajal dneve in noči na morju.

Stevo je zgodbo izvedel od ribičev pred komuno. Mogoče so jo kaj polepšali.

»Pridi k veslom, Živko,« pokliče Stevo, ko sta pod previsno odrezanim skalovjem s trikotniki okroglega, belega kamenja ob vznožju. Obala se tu obrne proti jugozahodu.

Živko pogleda v skalovje k štrlečim, skrivenčenim borovcem na zgornjem robu, posutim s prozornimi krilci škržatov, ki že žagajo nevidna stebelca sončnega žita, in na mirno, prozorno morje s polji niha-joče trave in presledki belih goljav na dnu.

Zamajeta čoln, veliko ogledalo zadrhti v krogih. Živko se opre z nogami v klop in zavesla. Stevo pa na krmi natakne srebrn košček trebuha presušene ribe na dva mala trnka. Suha vrstica najprej zaplava po vrhu, a ko se dovolj odmota in čoln pohiti, lepo zareže gladino. Trnka s svetlo vabo se zablisneta daleč zadaj v soncu, ki objame hladno jutro.

Stevo stopi na vrstico, odvrže nadležno tesno majico, zasuče vrstico čez kazalec in palec, zenici se mu zožita v makovi zrni, telo vzdrhti s trepetom drseče vabe. Zdaj začuti vsak gib trnka, vsak dih vetra na njem, vsak mehurček ob njem, dolge, temne sence, ki se previdno bližajo. Tenek, koničast kljun se dotakne vabe, telo se usloči nazaj, da obvisi nad gladino.

»Jej ribica, jej, potrebujem te,« gode skozi zobe in izpljune cigareto.

Dotik izgine, telo ohlapne, roka nemirno poteguje in spušča vrstico.

»Hudiča, veslaj že. Sploh se ne premakneva,« zarohni v Živka, da čoln kar poskoči.

»Veslaj! Eh, zanič si, bratec. Hop! Nooo...«

Roka bliskovito popusti in zategne, zadaj se požene iz vode kačast, blesteč se trebuh.

»Ustavi! Daj veliki trnek!«

Hitro in z dihi odmora, da bi ne padla s trnka, poteguje iglico k sebi, jo dvigne v čoln, pograbi veliki trnek na debelem najlonu, ga zatakne ribi skozi kljun in ga izvleče pri škrgah.

»Saj te ne boli, kaj? Majhna si ti, majhna.«

Spusti jo v vodo tik ob čolnu in namota vrvico na bočni klin.

»Kaj čakaš? Veslaj, ribe so lačne!«

Ceprav je do konca grob, kadar ima opraviti z ribami, ga Živko gleda kot zvest kuža in vesla se mu v rokah krivijo. Stevo rad opazuje plahutanje in kopičenje njegovih svežih, oblih mišic, kadar pošteno zagrebe z vesli.

»Reva, saj ne moreš veslati s temi vozlički na kosteh.«

Živko seveda zavesla, da gresta prehitro in mu želodec drgeta od napora.

»Madona, kam bezljaš! Trnek vlečeva ribam iz ust!«

Živko bi ga ubogal, tudi če bi tolkel po njem s kolom. Ker pa čisto prijazno vpije nanj, srka iz nosa znojne kapljice in piha v šop na čelu zlepljenih, svetlih las.

Še dobro, da je tako podoben materi! — opazuje Stevo. Mariji s sinjimi očmi, ki se je v osmih letih hudo zgarala. Toda to je vseeno. Skupaj sta ves čas, večino časa. Tudi pri sebi opazi kdaj zjutraj, ko se brije pred ogledalcem v kuhinji, povešena mešička lice, mlahavo kožo na rokah in trebuhu ter nekaj belih lis med lasmi. In pri Mariji ostrejše črte okoli ust, razpokano kožo na rokah in nogah, majhni, povešeni dojki... Oči pa se ji še zmeraj čudijo prijetnim stvarim! Odpre jih kot okenske lopute ob poletnih nedeljskih jutrih in vsrkava vse — kot žejna zemlja v avgustovi pripeki.

Vendar se je vleklo nemara dolgo, preden je nehala otresati nanj svoj jedki jezik. Ko bi ga ne bil Šargo vabil v lišo, ker si je zapičil v glavo, da je dober fant s precej smisla in občutka za krpanje mrež v prstih, bi nekako pretolkel še tisto leto v vojski in se potem odpravil domov ob Vrbas ali v kakšen kraj tam gori peč skorjast kruh. Tako pa je, kadar je bil prost, barval guc, krpal Šargove mreže, se stegoval iz trnove podrasli za zreliimi rožiči, okopaval in škropil pet vrst trte v hribu, zbijal razmajane stole, dolbel iz trdega lesa ladjice za Živka in se prerekal z Marijo. Ko se je naveličala zmerjanja in ropotanja, se ga je oprijela in ostala sta skupaj. Potem je slekel še vojaške cunje in pisal svojima sta-

rima, da ne more odtod. Navadil se je mračne kuhinje, tal iz steptane ilovice, ribje juhe, belega vina, Šargovih uhljev, Marijinih rok, Živkovih vragolij in ljudi krog sebe, ki so ga naskrivaj imenovali Cigo, dokler ni odprl pekarnе. Odtlej so mu pravili glasno — pek Stevo.

S Šargom sta prezidala razpadlo krušno peč v hiši blizu morja in tam sta začela z Marijo peči kruh. Postelje so od takrat dišale po svežem kruhu in koža se jima je omehčala od vročine iz peči in od vrčev popite vode. Majhne, srebrno sive miške so lovile drobtinice iz Živkovih dlani, trije glasovi so peli v noči stare pesmi iz vseh vetrov in beli, tihi pes je začel prihajati na obisk vsako jutro, malo prej, preden je vzšlo za Humom sonce, takrat, ko je romal iz peči na police zadnji hlebec. Marija in Živko sta potem za dve, tri ure legla, preden sta začela prodajati. Stevo se je doli pri čolnu vsako jutro ohladil v morju, da je laže veslal s starim na ta ali oni konec zaliva, za to ali ono ribo. Pregarjal je krmežljivost z oči in z vsako ujeto ribo bolj norel. Vračala sta se popoldne: Stevo v globokem snu na zadnji klopi, stari kot urino nihalo pri veslih, pod deskami na dnu ribe, da niso mogle zrapen muhe in sonce. Šargo je bil mojster za lov s trnkom, zato so drugi ribiči zavidali Stevu. Najnestrpnejši so pihali nosove nad Bosancem, a se ga še do danes niso odvadili, zato Stevo vedno ve, kdaj je kakšno delo dobro opravil.

Koste niso omenjali. Tudi Živko ne.

Živko spusti vesla, da se stisnejo čolnu ob bok, odvrže mokro majico in spet zavesla. Zrak priteka iz sence strmih obalnih skal, hladi razgreto telo, poganja val sproti rojenih moči skozi prožne kosti. Napor se preliva v enakomerno, globoko dihanje; nebo se duši v cvrčanju škrtatjih krile. Oči dobijo čas iskati v daljavi roje bežečih malih rib, ki se poganjajo pred velikimi kot snopi iz morja izstreljenih puščic. Zbujeno mesto v daljavi nenehno meša s strehami, soncem, nebom, morjem in redkim zelenjem barve tega dne.

»Ustavi!« zakliče Stevo s cigareto v ustih in vleče v čolu plesočo vrvico. Iglico natakne na drugi veliki trnek, s priprtimi očmi odmeri v sončni bleščavi razdaljo med svetilnikom na rtu in vojaškim znamenjem nad obalo in zamahne z roko proti rtu na drugi strani zaliva.

»Na zunanjo plitvino!«

Popravi še uporabno vabo na obeh trnkih in spet zgrbljen prisluhne morju.

»Hopla,« in nova riba poskuša ubežati ostri bolečini v goltancu, zraku, ki dušeče vdira v škrge, plamenu velikih človeških oči; toda roka

jo potegne ob čolnov bok in namota vrvico okoli klina, ker jo je namenil za vabo drugim, velikim ribam.

Stevo se z uokvirjenim steklom prelomi do vode, oplakne steklo in gleda. Sledi motni, svetli progi v globini brez dna in kaže z roko vsak hip v drugo smer. Pod čolnom požene v vršno plast modre svetlobe siv, skalnat greben in se razraste v široko kotanjasto ploščo; ob njenih robovih in v temo padajočih rebreh se leno zvijajo zajetne sence.

»Veslaj, veslaj! Ven, tjale.«

Rob čolna stiska pljuča, da hropejo.

»Kot ovce so, jih vidiš, Živko? Kot breje ovce. Gor gredo, za nama.«

Nekaj dolgih sivih teles prhne proti krmi in se zapelje v velikem loku nazaj v globino. Stevo se suče s steklom za njimi, kot bi jih hotel ujeti z roko, prestreliti s pohlepniimi očmi.

»Lepotičke gladke, le ostanite, kjer ste! Ravno tam vas potrebujem. Tako, lepo lezite na dno, obirajte mah... Kje je motovilo, Živko?«

»V roki ga imaš.«

Stevo se dvigne, sede na krmo in bi smrkavcu najraje zamahnil okoli ušes. Nekaj najlona spusti v čoln in potem prek roba, da potegne svinec vitko ribo na velikem trnku navzdol.

»Prepočasi! Prepočasi! Veslaj že!«

Vesla godrnjajo, motovilo poskakuje po deskah, vrvica tone za krmo. Stevu igrajo v prstih ribjji sunki, dokler se ta ne vda in ne poskuša ubogljivo nositi majhnega svinčenega bremena proti plitvini.

»Z obema nazaj! Na mestu! Poravnaj na veter! Stoj!«

Morje ziblje dva okamenela človeka v šilasti leseni skrinji: prvi je utrujeno veslo, drugi je struna v drhtenju modre globine. Nagubana gladina zamišljeno lomi tisoč sončnih tipalk v nedosegljivo, potopljeno žarišče.

Najprej potipa pri repu. Samo dotakne se in zbeži. Ampak lačni želodec je krmar. Zaleti se s široko odprtim gobcem, da vaba kar zdrkne vanj.

»Goltaj! Žri! Na, še! Še... Dovolj!«

Stevo zategne, v dlani in prste ga zareže, motovilo poskoči.

Za tole bi moral imeti ladijsko vrv in železne roke! mu pride kot v sanjah.

Krma se obrne za tetivo najlona in čoln počasi zdrsi za njo. Če bi hotela ves čas tako trmasto bežati v to smer, bi imel lahko delo. Pa jih pozna, te roparske belizne. Zato vleče kot neumen, dokler gre. Najlon zareže gladino v drugo smer, krma mu s težavo sledi, Stevo čaka.

»Osel, obrni za njo! Hitro!«

Vesla spenijo in zvrtničijo vodo.

Komaj komaj še čuti prekleti najlon v razrezani dlani. Riba hoče pod čolnom na drugo stran, a ji Živko ne da. Velik, ovalen, bel trebuh zablisle čisto blizu.

»Breja ovca, sem ti rekel. Daj kavelj!«

Teško jo bo držati samo z eno roko, pa bo že šlo. Dvajset kil — pomisli, ko z zadnjo močjo potegne iz vode neznanski gobec. Zamahne s kavljem ... Zgreši.

Teže ni več, vrvica s trnkom in ostanki vabe ohlapno obvisi nad vodo.

»Klada!« kriči Stevo. »Raztrgal sem ji gobec. Mater božjo!«

S kavljem na palici maha pred zamegljenimi očmi, tolče po čolnu in Živko komaj da uide na premec.

»Bivol šušmarski! Si videl, Živko, največjega bebeca na svetu! Razparal sem ji čeljust.«

Kavelj prileti Živku pod noge, Stevo pa zdrsne na klop, zagrebe krvavo dlan v lase, golta slano vodo z lie in smrka v mokre dlani na roki. Živko gleda proti Svetemu Andriji zunaj in mu je bolj žal Steva kot nesrečne ribe.

»Čuj, tata, nadaljujva. Danes jih je velika čreda. Že dolgo jih ni bilo toliko.«

Stevo dvigne glavo, opre komolca ob kolena in nasloni brado na pesti.

Živko ga gleda s tolmunom materinih oči.

»Ne zijaj! Primi za vesla, fant, zaneslo naju je!« In seže po cigareti. Potem meri z očmi dolg, pogreznjen tanker, ki si je izbral pot med rtom in otočkom zunaj.

Živko raztegne usta do ušes, se zavihti k veslom in zareže. Takšen je ta Stevo — najboljši ribič daleč naokoli, odkar so Šargovi sklepi prepočasni za lov s trnkom!

Poskušata znova. Vrniti se morata po iskrivem sončnem polju, nagnetenem z drobnimi hrbti, ki potujejo za božajočim jezikom toplega vetra na jutranji paši.

Stevo ogleduje drugi velik trnek z obupano iglico in prisluhne brnenju znanega motorja. Počasi spušča vrvico v vodo in sproti pomaha poštartju Franku, ki vleče ob obali za svojim belim gucem vabo na dolgi vrvici. Dober fant, čeprav takole bore malo ujame! — meni Stevo, kadar se srečata na morju.

Franko je zdajle pozabil na žige in pisma in bo prevažal dolgo temno zeleno vrvico sem in tja vse do devetih, ko se bo v hladni sobi

nad kavarno spet začel skozi debela očala mučiti z nečitljivimi imeni krajev in dežel, ki jih bo videl kvečjemu na kakšni z okorno pisavo počeckani razglednici:

»Dragi starši ... San Pedro, 12. avgusta 19...«, »Ljuba mati ... Melbourne, 6. januarja 19...«, »Moji mali sestrici ... San Pedro 20. decembra 19...«

Takšnih je največ, predvsem kupček *San Pedro* je vedno zajetna skladovnica dveh, treh vrst dolgočasnih razglednic z modrimi, rumenimi, rdečimi vrstami avtomobilov in kapljico morja pretirano modre barve na koncu dveh dolgih vrst sivih hiš. Druga pošta je navadna, z bližnjih otokov in s kopnega.

Na pragu je obstal zgodaj, ko so v pekarni še žužnjale in se prerivale ženske z velikimi belimi hlebci.

»Marija, pošta zate. Iz Splita.«

»Pojdi, Živko, vzemi,« je rekla Marija in štela denar.

Živko je pustil hlebce, ki jih je podajal materi s polic in stopil k Franku. Ta ga je odrinil in se nekako zmotal med ženskami do pulta.

»Podpisati je treba,« je rekel.

Marija je vzela veliko modro pismo z okroglim žigom v levem kotu, se podpisala v Frankovo knjižico in z moknatimi prsti pretrgala ovojnico.

»Daj jim kruh, Živko,« je še rekla in izolekla dva velika potipkana lista z natisnjenim nazivom urada zgoraj in površnim podpisom spodaj. Prebrala je v eni sapi, vsako drugo vrsto; v prsih jo je stisnilo in zbadlo, pekarna z blebetavimi ženskami se je odmajala v kopreno gluhega molka. Zaneslo jo je do vrat kašče, zaklenila jih je in sedla na prvo vrečo moke. Hlastala je temo in slišala, kako Živko in ženske tolčejo po vratih in jo kličejo.

Odprla je šele Stevu, ko se je popoldne s Šargom vrnil z lova.

»Kaj vraga počneš tu! se je zadržal nanjo, a je takoj poiskal njeno ledeno roko in jo odpeljal v pekarno. Posadil jo je na pult in sedel poleg.

»No, kaj je?«

Stisk v grlu mu je pravil, da je nekaj zelo narobe. Pomolila mu je pomečkana lista.

»Tole je prišlo,« je rekla.

Bral je kot prej ona, vse naenkrat, dokler mu roki nista padli na kolena in lista sfrlela na ilovnata tla.

»Tako!« je zagrgral. Nohti so se zarinili v dlani, ustnice so se stisnile v ostrino noža, zenice so begale v polmraku, silovit krč je stresel telo. Sprožil se je, pobesnel, udaril krog sebe.

»On bo tebe tožil, mater mu svinjsko! Gobec mu bom stolkel v rit! Dihur usrani! Tristo bogov, samo da mi prideš v roke, vrat ti nategnem čez cel pomol! Tožil boš, prase!«

Marija je molčala, kakor, da je odšla nekam daleč. Stevo je še nekaj časa preklinjal in se pomiril šele, ko je pod pestjo zažvenketala mala šipa na vratih.

»Greva.« je rekel in odšla sta povedat Šargu.

Na sodišču sta bila mirna. Marija je ves čas stiskala Stevov laket in on je požiral grenko slino.

Kosta je zahteval razvezo zaradi Marijine nezvestobe, medtem ko je sedel. Stevo je bil tu z Marijo in ni bilo kaj ugovarjati. Tudi nameravala nista. Vendar je Marija hotela zaradi Živka obrniti tožbo proti Kosti: pokvarjen človek, tat in temu podobno. Sodnik je menil, da bi morala potemtakem že pred letom dni postaviti svojo tožbo, da pa zdaj obravnavajo Tobićevo. Stevo jo je dregnil s komolcem in sprejela je krivdo nase tako mirno, kot da je nekomu voščila dobro jutro.

Kosta pa je robantil naprej. Jokal je za svojim sinom in pripeljal pred sodnike barba Luko, tistega, ki prodaja v trgovini na obali špirit in petrolej za svetilke. Ta se je ogledoval v položčenem parketu in zatrjeval, da Marija in Stevo mlatita ubogega malega Živka kot mačka. Sodnik je povprašal o tem Marijo.

»Včasih, se razume. Samo ne kot mačka,« je pohitel Stevo.

»Kako pa potem?« je vprašal sodnik.

»Kot pač včasih naklestiš otroke,« je zmignil z rameni Stevo.

Nič ni pomagalo, ne Marijin kričavi jok ne slap Stevovih vojaških kletvic. Kosta, njegov blebetavi odvetnik in barba Luka, za katerim vsi otroci v mestu vrtajo s prstom v čelo, so ganili in prepričali sodnike. Živka so zapisali očetu s pripombo, da sme počitnice preživljati pri materi.

Tako se je Živko nekega jutra, ko sonce na vzhodu še ni ločilo iz ploske teme otoka od morja, poslovil od tihega, belega psa, visel nekaj časa na Šargovem, Stevovem in Marijinem vratu, potem pa si ga je Stevo zadel na rame. Skupaj so odšli po ozki temni ulici, po obali s plašnimi jutranjimi sencami v izložbah in šuštenjem v palmah, po slepi cesti pomola do razsvetljene ladje. Živka — drhtel je od solz — je odpeljal ladijski kuhar, oni trije pa so stali na koncu pomola, odkoder zajame

pogled ves široki zaliv, dokler ni rt utrnil zadnje luči na ladji in ni rumena svetloba z vzhoda razmazala črne kope premogovega dima po gladini.

Vrnili so se domov, Šargo v posteljo, Stevo in Marija jemat kruh iz peči.

Nič se ni spremenilo, le da sta odtlej sama pekla in pela stare pesmi, da je Marija sama jemala hlebce s polic in da Šargu in Stevu ni nihče več že od daleč mahal s konca pomola, kadar sta se utrujena vračala z lova.

Poročila sta se, ko je dozorelo grozdje.

Živko je prihajal ob koncu šole in takrat je bilo res vse po starem. Prvo leto je prinesel tudi novico o Kostovi novi ženi, vendar o njej ni govoril, in leto zatem o ločitvi. Odhajal je po dveh mesecih in puščal za seboj puste dneve in noči, kakor da je šla prek njih kosa.

»Prijela je! Veslaj za njo, da jo ukrotim!«

Najlon brni, šviga sem in tja. Proč od krme, od bolečine v mehkem trebuhu!

»Zobatec, krepek dečko,« ugotovi Stevo, ker čuti v porezanih dlaneh trde sunke velike ploščate ribe s trmasto stisnjenimi čeljustmi. Če ji uspe priti na dno med kamenje, bo konec, vse bo potrgala!

»Veslaj, za boga! Spušča se! Zaril se bo v kako špranjo.«

Potegne, da se pocedi kri iz novega reza na dlani. Zbegana riba malce popusti bolečini in se da obrniti od rešilne špranje; sunek ji obrne glavo navzgor, telo obvisi na vrvici kot vreča in se zapelje proti meji ribjega življenja.

»Kavelj, mrežo! Zajemi! Pazi, težek je ko hlod!«

Stevo zapiči kavelj v odprto škrgo. Živko seže z mrežo pod vodo, zajame pri repu, svinčeno telo napolni mrežo in ukrivi palico s kavljem, potem vse skupaj zleti po zraku in tleskne v čoln.

»Majhen je, kakšnih šest kil je v njem,« se zadovoljno zmrduje Stevo, ko z dolgim nožem izrezuje trnek iz želodca. Roke in noge mu pokrije dež rdečih kapljic.

»Spodaj jih je še veliko. Kot mladi delfini so,« visi Živko čez rob in ogleduje skozi steklo mesnate repe.

»Ti glej na vesla, tok naju bo odnesel.«

Stevo dvigne z dna desko, vrže ribo v luknjo med dvema rebroma čolna, jo pokrije in slastno puha dim. Živko vesla.

»Samo tale je še,« pravi Stevo, potegne iz vode iglico na malem trnku, jo natakne na velikega in jo spet spusti.

»Dobiti morava še kakšno,« reče in odmotava tenko vrvico. Živko vesla v krogih nad plitvino.

»Pozno je že,« Stevo gleda v sonce, ki se je že potegnilo iznad grebena in rta nad razvejane, do medlega sloja sopare na obzorju raztegnjene poti tokov.

»Nažrle se bodo drugih rib, če jim ne nastavim svojih.«

Živko ne govori, ker ve, da Stevo na lovu predvsem le glasno misli. Skozi znojne kapljice na trepalnicah ga meri od razkrečenih umazanih prstov na nogah do zaprašene, skodrane, črne grive z izstopajočimi, rumeno belimi progami, po mačje sključenega v napetem pričakovanju. Ko Stevo natakne iglico na trnek, spusti vesla; ko je spolzka stvarca v čolnu, zavesla.

»Glej, na oko sem jo! Meni ne moreš pobegniti, ljubica. Preveč te imam rad.«

Oko je sicer ranil, ampak zverinica je živa in veselo miglja z repom, čeprav dobi med škrge težek jeklen trnek in mora na vrvici poslušno slediti čolnu.

»Lačna si, jej,« vabi Stevo medtem že novo kljunasto živalco.

»Trapa, sem ti jaz dal pamet?« se otrese krivde, ko mu tolče iglica z repom po roki.

Dih, ki boža čolnove boke, dopoveduje Živku, da je ta dan čisto nenavaden: dan, ko nebo, sonce, morje in otok za trenutek vzljubijo človekovo trmo. Zavesla na zunanji rob plitvine. Stevo spušča prestrašeno ribo na trnku med pobesnele, zevajoče čeljusti, ki se poganjajo in hlatajo za vsako živo senco v bližini.

Nekaj težkega zamahne z repom po vabi. Stevo popusti, počaka, da mu strese roko top sunek in zategne. Najlon sika med prsti.

»Za njo!«

Riba beži, čoln za njo, vedno počasneje. Motovilo poskakuje v zraku, pade v čoln in se umiri. Stevo vleče k sebi, popušča sunkom in spet vleče. Živko stoji na klopi, ko se spodaj zablisne bela lisa trebuha, skoči po mrežo in jo porine v vodo. Lemež rjavkasto zelenega repa razorje gladino, plavut trešči po veslu in gobec ob čoln. Stevo potegne. V čoln pade kepa rdeče sluzi na trnku.

»Mater ti boga! Kdo te je učil zajemati ribo, če je ob veslu! Glavo ti raztrešim, slon! Klada! Kaj sploh iščeš tu, v ribjem govnu je več možgan!«

Takšen je ta Stevo — najboljši ribič daleč naokrog. Živko pridno čaka, da bo nevihta mimo in bo Stevo vsaj sebi priznal, da je težko izvleči veliko ribo, če tolče ob vesla in čoln.

»Madona, še cigarete so šle k vragu,« rentachi Stevo in gleda za tonečo rdečo škatlico.

Ampak to je tudi zadnja neumnost, ki jo zagrešita ta dan na morju. Ribe potem podivjajo. V čoln najprej priroma tršat zobatec. Nato začneta zlagati belo olupljena polena in hlode mesa lepo od premca navzdol, ker so luknje pod deskami na dnu preplitve in preozke. Kadar je treba naloviti nove vabe, Stevo nori od nestrpnosti. Živko vesla kot obseden, v žareče oči in roke se mu zagozdi Stevova vročica.

A morje daje. Globina je odprla svoj skopuški objem in se razdaja. Ljudje na belih in modrih čolnih, ki kdaj pa kdaj brnijo ob obali sem in tja, zadovoljni z rahlim vetrom, žgočim soncem in vijaki, ki hitijo mleti vodo, bebasto omamljeni od tresenja motorjev, gledajo čoln zunaj na plitvini, kako se zaletava, vrti ali mrtev ziblje, in dvoje lutk v njem, kako poskakujeta ali se prepuščata leseni zibeli. Okrog poldneva odpelejo barbe Mateji, Štefani in Franeti lepot napojene turiste domov, v hladno senco spodnjih kuhinj ter miz pod limonovci in brajdami. Čoln na plitvini pa dobro uro veslanja odtam, kjer še razbereš urine številke na komuni, pozabi na kup razžarjenih kamnitih kletk v popoldanski dremavici, na razbeljene železne stole pred kavarno, kjer kinka v palmovi senci natakari Toni, na strmo obalno skalovje z drgetavim, vročim zrakom v prosojnih krileih škržatov in lenimi kopalci na belih trikotnikih okroglega kamenja. Kot posivel jesenski list se vrti s krmilom vetra v premcu nad kotanjami, špranjami, oglatimi stolpi ribjih gradov, z mahom, polži in pozabo obraslim bokom in jamborom kdove kdaj potopljene jadrnice v modrem prepadu, nad četami strumno v peščeno dno zabodenih velikih sabljastih školjk — za zavaljenimi ribami in njihovimi predrznimi čeljustmi.

Sonce in žeja pečeta v grlu in bobnata v glavi, želodec se krči pred poplavo krvi iz odprtih škrg, po dolgem in počez razrezane dlani pa dvigajo spolzka bremena, popravljajo vabo, brišejo kri in luske v drhteča stegna. Stevov hrbet je upognjena veja visokega hrasta. Živkov je prožen vzvod med vesli. Čoln se polni in Živko vesla z nogami v sluzi ribjih izpljunkov.

Tako, vse dokler ne pride z morja močnejši veter, hitrejši tok, dokler telo ne strese rahla mrzlica. Takrat, kot bi odrezal — konec. Stevo se ozre po nabuhli, oranžni obli za nizkimi koprenami na zahodu.

»Odšle so. Nažrle so se,« reče.

Živko spusti vesla in se z bokom in komolcem nasloni na klop.

»Dovolj za danes. Marija bo vesela,« reče Stevo, ker sam še ne more biti. Vrat in hrbet sta otopeli, izmučeni ptici na odprtem morju. Legel bi in zaspal. A prime za vesla in zagrebe v temačno vodo.

V mestu zamežikajo skozi okna v mrak prve luči, čez pomol se razlije zelenkasta svetloba živo srebrnih svetilk na visokih drogovih.

»Uredi ribe in operi čoln!« ukaže malemu.

»Rad imaš mojo mamo,« pove Živko in zлага velika, otrpla telesa v vrste po velikosti.

Stevo molče vesla. Usta so brez sline, grlo je suha lesena cev.

»Daj vina,« reče. »Napij se. Ves dan nisva pila. Jej kruh, če si lačen.« Topla, osladna tekočina namoči usta in grlo.

»Poslušaj, Stevo,« pravi Živko z veliko ribo v naročju in gleda po morju.

»Ja?«

»Lahko bi mi bil povedal tisto... No, o novem letu v kavarni pred tremi leti.«

Stevo dvigne vesli, potočka curljata z njiju v morje.

»Zakaj bi ti pravil?«

»Zvedel bi od tebe, ne od drugih,« položi Živko ribo na njen prostor v vrsti.

»Dobro, kaj si zvedel?«

»Da si Josu Permulinu razbil betico in zlomil roko. Potem si odsedel tri mesece.«

»Tako je. Zakaj pa sem mu razbil betico in zlomil roko?«

»Ker je rekel nekaj o moji materi.«

»Kaj je rekel?«

»Takrat je bil pijan. Prišel je k mizi in hotel plesati z mamo.«

»Pa?«

»Ona ne pleše. Zaradi srca. Joso je rekel...«

»Povej!«

»Rekel ji je — *pekova kurba*... Potem si ga zgnetel.«

»In kaj praviš ti?«

Živko se skloni k njegovi roki na veslu, jo pokrije z ožuljenima šapama in Stevo čuti skozi strnjeno ribjo kri in nanjo prilepljene luskinе vroč dih, ki mehča kosti.

»Že dobro. Greva zdaj.« In zavesla.

Tako je bilo, Josa pa so v bolnišnici krpali še nekaj dlje, kot je on sedel!

Ko se je vrnil z ladjo, ga je Marija čakala pred vrati pekarne, zabitimi z deskami.

»Tole so nama vzeli. Odprli bodo krajevno pekarno,« je povedala.

Stopil je na občino k Jakobu, ker je menil, da mu ta za hrustave kolače, poklonjene njegovemu sinu, ko se je pred leti ženil, že lahko vsaj malo pomaga. Jakob je obljubil, da bosta oba prišla v novo pekarno. Nato pa so prišli samo po Steva. Nagnal jih je s kuhinjskim stolom, ga treščil za njimi v vrata, da je Marija potem zbirala trske, in odšel na Ražico. Preselila sta se iz zatohle Šargove hiše v sobico in kuhinjo v visoki, snažni hiši ob komuni.

Steva zdaj spominja na pekarno samo še slab bel kruh na mizi in ženino prebujanje ponoči.

»Zapoj,« veli Stevo. »Naj slišijo na Andriji!«

Živko zatava s pogledom tja, kjer naj bi bil otok, a mrak in večerna megla sta že skrila stožčasto grmado, ki je ob lepih dnevih kot velikanska ladja za črto obzorja. Potem zapoje, zateglo in hreščavo. Stevo se muza žaganju mladih glasilk in pritegne z bobnečim, valujočim glasom.

Tako pojeta prek velikega, ravnega, zapuščenega polja, ki je že brez sonca in še brez meseca — grozljivega pod visoko, preluknjano plahto, ki skozijo mežika tisoč rumenih ribjih očesc — da se vojska dremavih galebov v obalnem skalovju prestopi in okrega nočna pote-puha in razgrajča.

Mirujte, zaspite v svojih kotanjah, bele morske ptice! Ti — barba Stanko, ki zleknjen v svoj čoln čakaš pod visoko skalo jutra in rib v pogreznjeni mreži — položi spet utrujeno glavo na dlani in oči naj ti utripajo z zvezdami. Bleda starka pod črno ruto, ki drsaš v večernem hladu domov na planoto vrh otoka — zastavi spet svojo palico; naj ti njeno potrkanje ob kamne zložne, vijugaste ceste preglasi čudna, zbegana glasova z morja, ki hočeta imeti zase ta trenutek in to globino pod seboj in ribe s steklenimi očmi v čolnu v svoje zmagoslavje in si s kru-lečima želodcema pripovedujeta srečo tega dne, da bi ne bila pozabljena.

Nekaj sežnjev za pomolom utihneta in prepustita svojo zgodbo valovom, naj jo odnesejo v temo.

»Zjutraj torej greš,« reče Stevo.

Živko zmigne z rameni in gleda luči na pomolu, ki se jima peljejo naproti.

»Imaš tam ... kakšno brhko malo?«

Živko spet zmigne z rameni in se zareži.

»Morje,« reče.

»Smrkavec, lahko bi mi bil povedal,« reče Stevo.

Živko pa tke druge misli, in tako se molče zapeljeta mimo pomola z veliko ladjo, *Ražico*, torpednim čolnom in sprehajalci in rahlo trčita

ob obalo pri stopnicah pod razsvetljenim oknom z Marijino senco v drugem nadstropju.

»Teci! Naj ti da škaf!«

Živko se zaviltil na obrežje in odhiti med ljudmi. Stevo zadrigne vezno vrv, potem sede na klop, da bi se znanci in radovedneži ne začeli prezgodaj nabirati ob čolnu. Trebušasti čolni v pristanišču se še vedno trkajo po sivih bokih in se prepirajo za prostor v smrdljivih izcedkih kanalov.

Živko podá navzdol velik pločevinast škaf in skoči v čoln. Zgoraj se za hip ustavi barba Pjero, toda ko sliši v senci nabrežja tleskanje toliko spolzkih, mesnatih rib v škaf, obrne užaljene pete in se gre pri-
toževati bogu.

Škaf nato s težavo dvigneta na obalo. Tolsti repi takoj pritegnejo radovedne in zavistne poglede in naokrog se zgrne truma nog.

»Si jih pripeljal kazat na obalo, pek?« se oglasi nekdo iz črede.

»Ne morem drugače, barba Karlo, tu sem doma.« se smeje Stevo.

»Vraga si tu doma, Bosanec.« reče še nekdo.

Najbolj zavistni se raztepejo, otroci in ženske, ki morajo jutri postaviti možem na mizo ribo, ter lepo oblečeni turisti pa silijo vanju vse do kamnitih stopnic, ki pojejo pod koraki.

Zgoraj prvi pomoli glavo skozi vrata barba Ive. Stevo seže v škaf in mu zabinglja pred nosom z manjšo ribo.

»Vzemi, Ive, zate bo kar prava.«

Ive tako spet ni ostal brez svojega sosesčinskega davka.

V luči na vratih stoji Marija. Pred škafom v močnih rokah se zadensko umika v kuhinjo in gleda, kot da se pravkar prebujata iz globokega sna.

Škaf zaropota v kuhinji na tla, fanta pa sedeta za mizo in opreta tresave komolce ob mizo.

»Kaj se je zgodilo?« jeca Marija in strmi v ribe.

»Lačna sva. Izberi ribo za večerjo,« reče Živko.

»Izberi majhno. Druge odneseva v hotel,« reče Stevo.

Marija zagrebe roke v škaf, poln sluzastih teles.

»Za Šarga vzemi mehko, svežo.«

Kadar Stevo ujame dve ribi, je za Šarga vedno mehka, sveža, zadnja, ki jo ulovi tisti dan. To ni kak dolg dobremu staremu mojstru, temveč že navada, kakor je navada, da zaspi Stevo na hrbtu ali Marija na desnem boku.

»Daj tehtnico! Najprej jih stehtava in odneseva v hotel. Žena, tačas odnesi k Šargu, potem pripravi ribo za nas.«

Marija dvigne za rep manjšo tolsto ribo, ki se ji sluz še cedi iz gobca, in gre.

Stevo in Živko previdno polagata gladka telesa na majhno tehtnico in jih zlagata nazaj v škaf.

»Točno devet kil.« vrže Stevo zadnjo ribo vrh gneče ostalih.

Spodaj so se ljudje razkropili večerjat in ne morejo vrteti jezikov, ko vlečeta ribe nazaj v čoln. Stevo sovraži zavist nerodnih, lenih in pohajkujočih ribičev, zato je vesel nemih, občudujočih otroških oči, ki ju spremljajo, dokler jim dajo medle obalne luči.

»Ujela sva še eno mojo plačo.« reče Stevo mimogrede, čeprav je zdaj, ko nista več zunaj na morju, glede rib težko še kaj pomembnejšega.

»Če ti ne bom od tega nič dal, bodo spet govorili, da sem te okradel.« še doda.

»Govorili bodo vseeno. In tudi če bi moral dobiti svoj delež, ko bi ti ne bil Stevo, bi jaz dal materi. Tako pa ji daješ ti. Vse.«

»Vse, kar imam. A to ni denar. Živko.«

»Vem. Vse drugo.«

Stevo zavesla močnejše, da se čoln dvigne, zarine premec globoko v kamenje na kopališču in trdno obsedi.

Zgoraj, v jedilnici in na hotelski terasi za nizkim zidom z rožami, večerjajo. Škaf odneseta skozi zadnja vrata v kuhinjo, med nove nikljaste kotle, žvenketanje kozarcev, ropot krožnikov in vreščanje kuharic v sopari in grizočem vonju zgorelega plina.

Ko pokličejo Branka Smirulo, ki vodi kuhinjo, in ta počasi odloži vilice in nož na mizo v kotu ter se priziblje v gladki črni obleki s črno kravato na beli srajci in smrdom mlade čebule v ustih, se Živko umakne k vratom.

Smirula stegne vrat iz belega ovratnika in roko iz bele, natrgane manšete, ulovi zajetnega zobatca, ga dvigne k luči, potežka, povoha pri škrgah in bevske:

»Kraljevsko.«

»Vse?« zaokroži Stevo z roko nad ribami.

»Vse, jasno.«

Nato tehtata, zapisujeta na listek teže vsake vrste rib posebej, polagata pahljačaste in srčaste repe na dolgo, z ostanki suhih rezancev nastlano mizo, seštejeta dolgi vrsti številke in vsako zase zmnožita. Potem stopi Stevo za Smirulo čez celo kuhinjo in nabito polno jedilnico, smrdečo po desetih vrstah slabo pripravljenih rib, do točilnice v kotu. Tam stojé

še enkrat preračunata in štejeta denar, Stevo pa sproti pije osladno mrzlo pivo.

»Malo rib ujamete letos. Tile pa hočejo ribe, ribe.« govori Smirula in sovražno strelja po jedilnici.

»Ne moreš reči, da ti jih nisem prinesel dovolj za jutri. Če bo še sreča...« pravi Stevo in misli, kako bodo dobre velike ribe pokvarili v velikih ponvah starega, brozgastega olja.

»Ti znaš, Stevo,« se prilizuje Smirula.

»Sreča,« pribije Stevo, pusti pol steklenice odvratnega piva ter stopi med mizami in skozi vrata v kuhinjo.

Živka ni tam. Spodaj pri čolnu bo! — pomisli in zapre za seboj kuhinjsko norišnico.

Tudi pri čolnu ni nikogar. Porine ga v vodo, skoči nanj z mokrima nogama in zavesla nazaj proti pomolu.

Na terasi cvilijo noži ob krožnike, pomol in nabrežje na drugi strani sta polna smešnih pajacev. Iz teme nad morjem prižene močnejši veter penaste svaljke valov. Južin! — povonja Stevo po zraku in nastavi vetru hrbet, ki izžareva polno sonce celega dne. Čoln priveže na *Ražico*, zleze nanjo, pogleda po stožcih zvutih vrvi in rjavem kupu velike mreže, zalviti škaf na ramo in stopi po pomolu.

Ljudje hodijo v gručah z današnjimi časopisi v žepih in pod pazduhami, vojaki sedijo na zabojih pred torpednim čolnom in vsak po svoje otožno vlečejo tisto »Štirje konji...« Ženske z vrči stojijo ob vodovodni pipi na začetku pomola in se prepirajo, katera je prišla prej. Pozabijo pač, saj je bil dan od jutra do večera vendar tako dolg, otroci pa so zverine, kokoši so tečne, ker ni dobiti otrobov, in dedci se valjajo doma in pohajkujejo naokrog, namesto da bi zalivali sušične paradižnike.

Riba pridiši v lačne nosnice že skoraj skozi špranje pri vratih. Marija stoji v kuhinji pri odprti peči v zidu in rdečih oči razpihuje žerjavico. Droben, siv pepel trepeta okoli nje in seda na cvrčečo, z rjavimi mehurčki pokrito ribo. Velike, v vročini belo zakrknjene oči visijo iz jamic in jočejo v žerjavico žolte kaplje olja. Na mizi je svež bel prt, na njem trije krožniki, steklenica vina, glinast vrč z vodo, kozarci in košarica kruha.

»Kje je Živko?« vpraša Stevo.

»Živko? Ni šel s teboj?« Marija dvigne gradele in pogleda, če je riba spodaj že pečena.

»Šel, potem je pa izginil.«

Stevo sede za mizo, naliije poln kozarec vina in miže izpije. Nato potrka s prsti po mizi in posluša hrup spodaj na obrežju. Žena mu naliije poln krožnik vroče ovčje juhe. Brez juhe za Steva ni večerje, ne

kosila! Še za zajtrk bi jo pogoltnil, ko bi mu jo dala. Segreje mu želodec in ga razdraži za druge jedi.

Zdajle mu ne gre. Žlico prelaga iz roke v roko, razpolavlja z njo otočke raztopljene maščobe, sreba po kapljicah in gleda v mizo.

»Grem malo...« pove, vzame z žeblja na vratih srajco, zavije iz kuhinje, zaropota po lesenih stopnicah in zabobna po kamnitih. Marija stoji sredi prazne kuhinje in ne ve kam s pečeno ribo.

Stevo gre mimo ribičev na kamniti stopnici pred komuno, po pločniku od kavarne do trafike, vrta z očmi med sprehajalci, pogleda v Muharemovo slaščičarno, kjer preštevajo otroci drobiž za sladoled, v brivnico, ki je poleti zaradi turistov odprta pozno v noč, krene po dolgi, ozki ulici proti hotelu, a se premisli in stopi spotoma k Šargu.

Šargo sedi sključen na hišnem pragu. Z barbo Giovannijem brkljata po veliki škatli z lesenimi iglami za šivanje mrež.

»Večer, stari. Je prišel Živko tod mimo?«

»Hvala za ribo, Stevo.«

»Hvala tebi, če ti je teknila. Si kaj videl Živka?«

»Ja, ja. Fant je prišel mimo, pa se ni ustavil. Samo večer je zaželel.«

»Kam je zavil, Šargo?«

»O, kar tule dol proti obali. Bo že doma, bo že doma.«

Stevo odide nazaj proti пристanišču, stopa po velikih kamnitih kockah tik nad morjem in rileci temno sivih čolnov. Spomni se in zavije v temno vežo hiše, v kateri je lekarna. Tu je doma Živkov prijatelj Goran. Potrka, Goranova mati pomoli glavo skozi vrata.

»Živko? Ne, Gorana tudi ni. Povečerjal je in mrknil.«

Potem stoji na pločniku med visoko staro palmo in trafiko, ker noga ne najde prave smeri. Tega ni vajena. Živko nikoli ne išče druge družbe zadnji večer, preden odide, in Stevo nikoli ne teka za njim. Zato se noge in glava prepirajo in se ne morejo ganiti.

Krivi Nane šepa med sprehajalci, jih ustavlja in nadleguje za denar. Otroci ga ne marajo, ker jih vlačijo za ušesa, če mu pridejo pod roko. Zato je osamljen, žalosten bebec.

»Si kaj videl mojega Živka, Nane?« ga prime Stevo za rokav.

»Mmmm... Mh...« momlja Nane.

Stevo seže v žep po drobiž in mu ga stlači med prste. Nane kar poskoči.

»Si videl Živka? Živka če si videl, Nane?«

»Zzzzz...« zadovoljno brunda Nane in se mane z roko po licu. Zmm... Zih...« pokaže nato z roko mimo palm in brivnice, s prsti in zapestjem pa suje nekam desno.

»Dobro, dobro. Hvala, Nane.«

Nane gleda za njim in steguje drugo, prazno dlan.

Čudno, tega bi se lahko spomnil! — brunda Stevo, ko ga nesejo noge mimo brivnice do konca obale. Kjer se hiše strnejo in nabrežje razbeži v tri, štiri ulice, zavije desno, mimo nekaj oguljenih limonovcev, zasuje v levo in navzgor po odprti poti.

Na leseni ograji »vrt« visijo grozdi paglavcev, prek njih se na prstih stegujejo starejša zijala, na majhnem lesenem odru za ograjo pa igra pet fantov tako, da bi jih človek postrelil.

Stevo obstane pri vhodu in preskakuje z očmi glave plesalcev in polna omizja v brljavi luči dveh svetilk, obešenih med veje dveh košatih dreves. Nateguje vrat, a obrazi so samo sence smeha in odpiranja mnogih ust in plesalci so pajki z izpahnjanimi koleni.

»Ehej, prišel je Stevo!« mu zavpije na uho svetla griva. Živko se maje na stolu, med rokami, ki bingljajo čez plot. Nekdo zasika s prstom na ustih.

»Kuš Goran, pa v rit, če imaš kaj proti mojim prijateljem! Stevo, sem!«

Živko pretrobi hripavo trobento in buta Goranovo glavo ob plot. Njegova opleta nad kozarcem črnega vina. Seže po kozarcu, ga prevrne in zgrabi Goranovega.

»Na zdravje, Stevo! Na zdravje mojega starega! Na zdravje njegove tretje žene — hópla! — moje tretje matere! Kaj praviš, so najeli zvonove pri svetem Duji?«

Svetla griva z rameni v umazani majici omahne na mizo.

Stevo prime ta ramena prav narahlo, kot bi se jih bal zdrobiti. Živko se ga besno otrese. V očeh se prižgejo kresovi z velikanskim plamenom.

»Pusti me! Moj ljubi, zlati stari se je danes oženil. Julnuu! Na ohcet sem povabljen bil, sem se nažrl in napiiiiil... Marš, Goran!«

In Goran zleti s stolom po tleh.

»Sédi Stevo, duša kosmata,« potegne zbezanega Steva k sebi. »Mnn mnn,« ga pocmoka po ušesih. Vesel sem... Bemti tralala... Igral bi na harmoniko! Dajte mi harmoniko!

Fantje na odru se sicer napenjajo, a kaj, ko se nihče več ne zmeni zanje.

»Zapojva kaj za mojega starega,« tuli Živko. »Kafu mi, draga, mila moja, zlatna, blesava — k hudiču Stevo, je že tako. Lačen sem, greva domov.«

Stevo ga prime za roko in gresta. Živko se mu zaletava v ramo in omahuje na drugo stran.

»Čudovito, krasno pismo sem dobil, Stevo.«

»Si bil na pošti?«

»Ja, kaj pa! In šesti dan je gospod bog ... Saj je sobota, a ne?
 »Menda že.«
 »... je gospod oče vzel za ženo mojo tretjo mater. Pomešal sem, Stevo. Nekaj sem zmešal ... Moj tretji oče ...«
 Zviije ga. Stevo ga prime za rame in mu pritiska z dlanjo na želodec. Črna tekočina lije po tleh in suha zemlja jo hlastno vsesava.
 Potem gresta dalje. Živku klecajo kolena, toda glava se bistri.
 »Pisal sem mu, Stevo. Takoj sem sedel in napisal. Jutri bo dobil svoje.«
 »Kaj si mu napisal, sine?
 »Ja, kaj, glej ga. Kaj pa naj še počnem pri njem!«
 »Pazi, Živko, dovolj sem že sedel.«
 »Nič — *pazi, Živko*. Ne grem! Koliko sem star, povej! Imam glavo ali ne!«
 Neumna, ljuba, pijana glava!
 »Je že tako, zdaj bom pri vaju, dokler se ne oženim.«
 »Greva, Živko, mama čaka z večerjo.«
 »Se mi je zdelo. Vidiš, to je narobe. Prej bi moral jesti. Saj imam ohcet pri hiši, a ne?!«
 »Že dobro. Drugič boš prej jedel, če bo kaj narobe.«
 »Se razume, stari.«
 Stevo ga krepko podpre, da ljudje na nabrežju ne bi obračali glav za njima. Vseeno jih sučejo in stikajo.